

Lama ja laman lääkkeet

Vuosien mittaan karttuneet sanomalehtileikkeeni ovat olleet järjestämättä kauan. Eräänä päivänä niiden laatikko ulos vetäessäni lattialle valahti iso leiketukku kuin vastalauseeksi huonolle järjestykselle ja myös vähäksi jääneelle myöhemmälle käytölle. “Hyvä on!”, sanoin itsekseni, “Pannaan teidät taas kiertoon. Lisä se on rikkakin jätepaperirokassa.” — Sitten katse pysähtyi leikkeeseen vuodelta 1981. Kirjoittaja on Arvo Salo Pääkaupunkilehdessä. Otsikko on Kulttuurin talot. Panen siitä katkelman uudestaan kiertoon.

“Vaino Linna luki Tampereen kaupunginkirjaston. Sillä tavalla hänestä tuli viisas mies.

Ken ei usko, kääntäköön tiedon toisinpäin. Vaino Linna oli niin viisas mies, että luki läpi Tampereen kaupunginkirjaston. Sillä taipaleella hän sai tietoonsa sen, mikä ei muualla elämässä vielä ollut tullut vastaan, ei maalaismaaisemassa, ei sodassa eikä tehtaassa. Se auttoi häntä panemaan maailman asiat mittoihinsa, suhteisiinsa, silloin kun tuli lukemisen jälkeen kirjoittamisen aika.

Kun kaupunki palveli kirjailijaansa jo silloin, kun hän ei vielä ollut kirjailija, niin kirjailija sai oivat eväät lähtiessään palvelemaan kaupunkiaan ja maataan, kansaansa ja ihmiskuntaansa.”

Salon näkee asiain ytimeen ja mittasuhteisiin. Taiteilijan muutamin herkin viivanvedoin hän kykenee ilmaisemaan kirjastotoiminnan “hyödyt”.

Kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnan todelliset hyödyt ovat kirjastotoiminnan ulkopuolella — huomiossa ja tulevaisuudessa. Ne ovat lukijain ja palvelujen käyttäjien hyötyjä ja koituvat heidän kauttaan “kaupungin ja maan, kansan ja ihmiskunnan” hyödyiksi, kullakin elämänsä ja mittansa mukaan.

On sanomattakin selvää, että kirjasto- ja informaatiopalvelujen todellisia hyötyjä ei voida käyttää toiminnan tuloksellisuuden mittaamiseen. Mitata voidaan vain markkoina laskettavia panostuksia ja käyttökontaktien useuksia, näitä markkoina vain

maksullisen palvelutoiminnan osalta. Toki tämän-tasaisen tuloksellisuuden seuranta on kirjaston johtamisen kannalta käyttökelpoinen työkalu, mutta näiden numeeristen tietojen tulkitseminen esim. yhden kirjaston ulkoisina vaikutuksina ei käy kuin peukalotuntumalla. Peukalotuntuma merkityksessä kokemus asioista ja asiantiloista on hyvä työkalu sekin, mutta silläkään ei tulkita huomista vaikutusta. Tästä kuitenkin kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnassa on pohjimmaltaan kyse, olla osallisena perustan rakentamisessa huomista varten.

Tulosvastuuajattelun tuloa julkiseen hallintoon voidaan pitää taloudellisen laman uhkan aiheuttamana varotoimenpiteenä. Tuskin se liian aikaisin tuli, jos ei liian myöhäänkään. Taloudellinen lama panee laskemaan tarkasti markkoja ja markkojen kohdentamista oli käytössä tuo johtamismetodi tai tämä.

Itsestään selvää on, että kaikkien tahojen tavoitteena on saada aikaan talouden nousu ja turvata sen edellytykset. Yhden edellytyksistä kuvasi Arvo Salo vanhassa lehtileikkeessäni.

Tuohon samaan aikaan, siis 10 vuotta sitten, kirjastotieteen ja informatiikan kurssi vaatimuksiin kuului Berelsonin kirja *The Library's Public*. Se on hyvä oppikirja. Klassikoksikin sitä voi kutsua. Se on jäänyt kurssikirjakäytöstä pois, mikä osoittaa, että kurssikirja-asioissa helposti sotketaan kirjan painovuoden mukaan laskettu ikä ja tiedon vanheneminen.

Berelsonin kirjassa on jakso, jossa hän tarkastelee kirjastonkäyttöä Yhdysvalloissa 1930-luvun alkupuolen lamakaudella ja osoittaa työttömyyden ja kirjastonkäytön kasvun olleen yhdensuuntaiset. Suunnat eroavat kun työttömyys laantuu. Kirjastonkäyttö lainauslukuina näet jää saavutetulle tasolle tai jatkaa kasvua.

Berelson tulkitsee tulosta niin, että kyse ei ole ollenkaan siitä, että työttömillä onenemmän aikaa kuin työssä olevilla käydä kirjastossa(kin), vaan on kyse siitä, että kirjaston tarjontaa opitaan enenevästi käyttämään hyväksi oman tulevaisuuden rakentamisessa.

Berelsonin numeeriset faktat ja Salon hahmottama kirjaston rooli täydentävät toinen toisiaan. Lavennan tulkinnan koskemaan kirjasto- ja informaatiopalvelusektoria laidasta laitaa. Tämän sektorin tukeminen lamassa on yksi lamasta nousemisen edellytyksistä.

Pöydälläni on avoimena Tietopalvelu -lehden tuoreimman numeron (4/1991) pääkirjoitussivu. Pääkirjoituksen on laatinut opetusministeri Riitta Uosukainen. Viimeisessä virkkeessä hän kuvaa ytimekkäästi kirjasto- ja informaatiopalvelujen merkitystä itselleen, yhdelle näiden palvelujen käyttäjistä:

“Objektiivinen informaatio on monipuolisesti, ristiriitaisestikin ulottuvillani, ja se on päätelmien ja päätöksenteon paras perusta.”

Näin näkemys tästä päivästä, tieto eilisestä ja näkemys lukemisen ja tiedon merkityksestä huomiseksi kutoutuvat yhteen. Kaikki viittaavat samaan, kirjasto- ja informaatiopalvelujen merkitykseen ihmisille heidän työssään ja tulevan rakentamisessaan.

Lamalle on lääkkeitä — eivätkä nämä ole edes pahanmakuisia!

Tampereella 30.9.1991

Marjatta Okko